

ผู้เรียนเป็นสำคัญ

รองศาสตราจารย์ ดร.วิชัย วงษ์ใหญ่*

บทนำ

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2553 ในหมวด 4 แนวการจัดการศึกษามาตรา 22 ระบุว่า การจัดการศึกษาต้องยึดหลักว่าผู้เรียนทุกคนมีความสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้ และถือว่าผู้เรียน มีความสำคัญที่สุด กระบวนการจัดการศึกษาต้องส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาตนเองตามธรรมชาติและเต็มตามศักยภาพ

ผู้เรียนเป็นสำคัญ หมายถึง ผู้ที่มีความสามารถในการกำกับกระบวนการเรียนรู้ด้วยตนเอง เกิดการเรียนรู้ที่ลุ่มลึกในสาระ (Deep knowledge) สามารถคิดวิเคราะห์ ถักทอ (Weaving) ความรู้และปรับประยุกต์ใช้แก้ไขปัญหาที่เหมาะสมกับบริบท ของสภาพแวดล้อมรวมทั้งสร้างความรู้ได้ด้วยตนเอง

แนวคิดเกี่ยวกับการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ

ปัจจุบันนี้มีการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับสมองกับการเรียนรู้ (Brain – based learning) การพัฒนาการรู้คิดสติปัญญา กระบวนการเรียนรู้ การพัฒนาและความหลากหลายทางวัฒนธรรม เป็นปัจจัยที่เสริมสร้างความเข้าใจเรื่องการเรียนรู้ การจัดการเรียนการสอนและแนวทางที่จะเสริมสร้างผู้เรียนทุกคนได้เรียนรู้เต็มตามศักยภาพ ผู้เรียนแต่ละคน มีพื้นฐานความรู้และประสบการณ์เดิมที่แตกต่างกัน การออกแบบการจัดการเรียนรู้จะต้องเชื่อมโยงกับพื้นฐานเดิมเหล่านี้กับประสบการณ์ใหม่ ซึ่งจะช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ ที่แท้จริงและมีความหมายกับวิถีชีวิต ผู้เรียนทุกคนจะเริ่มพัฒนาพื้นฐานความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมและโลกรอบตัวตั้งแต่เล็ก ผู้สอนจะต้องตระหนักถึงสิ่งเหล่านี้จะขจัดอุปสรรคในการเรียนรู้ ภารกิจที่ท้าทาย ผู้สอนจะต้องหาวิธีการให้ผู้เรียนดึงพื้นฐานความรู้ความเข้าใจเดิม และหาทางเชื่อมรอยต่อการเรียนรู้ให้เหมาะสม การพัฒนาความรู้ความสามารถในเรื่องใด ผู้เรียนจะต้องมีพื้นฐานเกี่ยวกับความรู้และแนวคิดในเรื่องนั้นอย่างชัดเจน เพื่อให้เกิดการรู้คิดที่ถูกต้องและสามารถจัดระบบความรู้ เพื่อให้อ่าน นำกลับมาใช้และปรับประยุกต์ไปสู่สถานการณ์อื่นได้

* กรรมการผู้ทรงคุณวุฒิสภาวิชาการ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

กระบวนการคิดระหว่างผู้รู้หรือผู้ที่เป็นแบบปฏิบัติที่ดี (Best practice) กับผู้เริ่มเรียน พบว่าในระดับของการเป็นแบบปฏิบัติที่ดีจะมีความรู้ความเข้าใจที่ลึกซึ้ง สามารถวิเคราะห์ประเด็น ชี้แจงและอธิบายเหตุผลตลอดจนมองเห็นความเชื่อมโยงของสิ่งต่างๆ และสามารถเปรียบเทียบได้ชัดเจนในสถานการณ์อื่นได้ดีกว่าผู้เริ่มเรียนที่มีข้อมูลมากมายแต่ไม่สามารถคิดสังเคราะห์เชื่อมโยงได้อย่างเหมาะสม ผู้รู้หรือผู้ที่เป็นแบบปฏิบัติที่ดีจะสามารถมองเห็นความสัมพันธ์เชื่อมโยงของข้อมูลที่ได้รับมาใหม่กับข้อมูลเดิมที่มีอยู่ในขณะที่ผู้เริ่มเรียนจะมองข้ามสิ่งต่างๆ ไป ผู้รู้ที่เป็นแบบปฏิบัติที่ดีจะมีข้อมูลเกี่ยวกับ เรื่องนั้นๆ อย่างมากมาย สามารถสังเคราะห์หรือถกทอความคิด จัดระบบข้อมูลที่สะท้อนกรอบความคิด ความเข้าใจที่ลึกซึ้ง ความรู้ที่ผู้รู้แบบปฏิบัติที่ดีจะมีข้อมูลที่สั่งสมไว้ในลักษณะการสังเคราะห์ การถกทอความรู้และสะท้อนให้เห็นถึงการปรับประยุกต์ ความรู้นั้นไปสู่บริบทต่างๆ สำหรับการจัดการกระบวนการเรียนรู้ ผู้สอนจะต้องตระหนักถึงความสำคัญของการพัฒนาผู้เรียนในด้านความคิดรวบยอดในสาระของความรู้ และการสังเคราะห์หรือการถกทอความรู้ให้เกิดขึ้นในตัวของผู้เรียน และต้องพัฒนา การเรียนรู้ที่จะนำไปสู่ความเข้าใจที่ลึกซึ้ง (Deep knowledge) รวมทั้งความสามารถในการการถกทอความรู้ (Weaving) ทั้งนี้เพื่อการขยายความรู้ความคิดและความเข้าใจในสาระของความรู้จนสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในสถานการณ์ใหม่ๆ และช่วยให้เกิดการเรียนรู้ เรื่องอื่นๆ ที่ใกล้เคียงกันได้อย่างรวดเร็ว

การเรียนรู้ที่ช่วยผู้เรียนสามารถกำกับกระบวนการเรียนรู้ด้วยตนเอง

กระบวนการเรียนรู้ที่ผู้สอนจะต้องเสริมสร้างให้ผู้เรียนแต่ละคนคิดทบทวน ความเข้าใจในเรื่องต่างๆ ของตน วิเคราะห์ว่ามีเรื่องใดบ้างที่ยังมีช่องว่าง ต้องการข้อมูลเพิ่มเติม เรื่องใดที่มีข้อมูลใหม่ไม่สอดคล้องกับความรู้ความเข้าใจที่มีอยู่เดิมและจะปรับประยุกต์ความรู้ที่มีอยู่ไปสู่สถานการณ์ใหม่อย่างไร ที่จะทำให้เกิดการเรียนรู้เพิ่มเติมขึ้น ผู้สอนจะต้องหาวิธีการเรียนรู้ให้แก่ผู้เรียนเกิดขึ้นภายในตัวผู้เรียนให้รู้จักการคาดการณ์ อธิบายให้ตนเองฟังเพื่อให้เกิดความเข้าใจ บันทึกประเด็นที่ยังไม่เข้าใจ หาทางกระตุ้นความรู้ความเข้าใจพื้นฐานเดิมเพื่อการวางแผนการเรียนรู้ต่อไป ผู้สอนจะต้องสอดแทรกเทคนิคการเรียนรู้เหล่านี้ในการเรียนรู้แต่ละสาระการเรียนรู้โดยปรับให้เหมาะสมกับลักษณะการเรียนรู้ของผู้เรียนแต่ละคน จนผู้เรียนสามารถกำกับการเรียนรู้ของตนเองโดยคำนึงถึง สิ่งต่อไปนี้

1. ผู้สอนต้องให้ความสำคัญและศึกษาวิเคราะห์ความรู้ความเข้าใจพื้นฐาน ของผู้เรียน การออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ที่มีบรรยากาศการเรียนรู้ที่เกื้อหนุนให้ผู้เรียนนำเสนอ ความคิดของตน เพื่อเป็นพื้นฐานที่จะต่อยอดความรู้ต่างๆ ต่อไป

2. ผู้สอนจะต้องสอนสาระการเรียนรู้ต่างๆ ในระดับที่ลุ่มลึก (Deep knowledge) พร้อมทั้งยกตัวอย่างที่เชื่อมโยงความรู้สามารถนำไปปฏิบัติได้อย่างไร เพื่อให้เกิดพื้นฐานความรู้ความคิดความ

เข้าใจที่มั่นคงเพียงพอสำหรับการเรียนรู้ต่อไป ผู้สอนจะต้องตระหนักถึงการเรียนรู้จะต้องไม่นำเสนออย่างผิวเผินเพียงเพื่อให้ครอบคลุมเนื้อหาแต่เพียงอย่างเดียวจะต้องนำเสนอให้ลึกพอที่ผู้เรียนจะเข้าใจหลักการและแนวคิดสำคัญของสาระที่เรียนรู้ (Key concepts) เกิดการตกผลึกเป็นความเข้าใจที่ชัดเจน

3. การกำกับกระบวนการเรียนรู้ด้วยตนเอง จะต้องสอดแทรกในการเรียนรู้ทุกกลุ่มสาระการเรียนรู้ต่างๆ ตามหลักสูตรเพราะจะเป็นกระบวนการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นภายในของแต่ละคน การเรียนรู้จะช่วยให้เข้าใจสาระและหลักการของแต่ละลักษณะวิชาอย่างลึกซึ้ง เป็นการฝึกให้ผู้เรียนได้รับประสบการณ์การเรียนรู้ด้วยตนเอง เกิดความตระหนักเป็นวิธีการช่วยตอบปัญหาว่า ทำไม เมื่อไหร่ และอย่างไร เป็นการผสมผสานการฝึกทักษะการคิดที่ควบคู่ไปกับความรู้ซึ่งสามารถแก้ปัญหาหรือเชื่อมโยงไปสู่สถานการณ์อื่นได้

การประเมินผลการเรียนรู้เป็นระยะจะทำให้ผู้เรียนได้ข้อมูลเกี่ยวกับความรู้ความเข้าใจซึ่งจะเป็นประโยชน์ในการเรียนรู้ต่อไป การประเมินผลหรือประเมินคุณภาพจะต้องมุ่งประเมินความรู้ความเข้าใจกลุ่มเล็กและการสังเคราะห์ความรู้ที่ตกตะกอนกับผู้เรียน การประเมินผลระหว่างการเรียนรู้จะช่วยอธิบายกระบวนการและแนวคิดของผู้เรียน ให้ผู้สอนทราบ ทำให้ผู้สอนสามารถวิเคราะห์ได้ว่าความคิดของผู้เรียนอยู่ที่จุดใด ช่วยให้ผู้สอนกำกับและปรับทิศทางการเรียนรู้ให้ตรงประเด็น เพื่อให้ผู้เรียนได้ทบทวน และปรับปรุงกระบวนการคิดได้ตามพัฒนาการทางความคิดและการเรียนรู้ของตนเอง

การจัดบรรยากาศการเรียนรู้

การเรียนรู้คือการเป็นหุ้นส่วนที่ต้องอาศัยการมีส่วนร่วมของผู้เรียนและผู้สอน ความรู้ความสามารถเกิดจากฝึกปฏิบัติ ผู้เรียนลงมือกระทำ (Hands - on) และฝึกคิดด้วยตนเองเป็นสำคัญ (Brain - on) ผู้สอนเป็นผู้ดำเนินกิจกรรมให้ผู้เรียนสามารถกำกับกระบวนการเรียนรู้ด้วยตนเอง โดยมีบทบาทเป็นผู้เอื้ออำนวยความสะดวกในการเรียนรู้ มีบทบาทในการส่งเสริมและสนับสนุนให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ตามที่กำหนดไว้ โดยต้องมีคุณลักษณะที่สำคัญคือ มีวิสัยทัศน์การจัดการเรียนรู้ สามารถสื่อสาร การคิดวิเคราะห์สังเคราะห์ ความจริงใจ เอื้ออาทรและยืดหยุ่น สามารถจัดประสบการณ์การเรียนรู้ที่เหมาะสมกับผู้เรียน การออกแบบบรรยากาศการเรียนรู้ควรคำนึงถึงประเด็นดังต่อไปนี้

1. สถานศึกษาและชั้นเรียนจะต้องเน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง ผู้สอนจะต้องให้ ความสนใจกับความรู้ ความคิด เจตคติและทักษะการรู้คิดพื้นฐานความรู้จากสาระต่างๆ ความแตกต่างกันระหว่างผู้เรียนและภูมิหลังทางวัฒนธรรม ผู้สอนจะดูแลช่วยเหลือผู้เรียนเป็นรายบุคคลและปรับกิจกรรมการเรียนรู้ให้เหมาะสมมีความยากและท้าทายพอประมาณ

2. การจัดบรรยากาศการเรียนรู้ที่เน้นองค์ความรู้ โดยมุ่งเน้น 3 ประเด็นหลัก ได้แก่ 1) แนวคิดหลักที่จะเรียนรู้คืออะไร 2) ทำไมต้องเรียนรู้เรื่องนี้ และ 3) มีความคาดหวังในผลการเรียนรู้อย่างไร การมุ่งเน้นประเด็นหลักทั้ง 3 ประเด็นนี้ จะทำให้การออกแบบ การจัดการเรียนรู้ ไม่กระจัดกระจายมีเป้าหมาย ทราบความก้าวหน้าทางการเรียนรู้ ของผู้เรียนได้ชัดเจน ผู้สอนจะต้องตระหนักว่าความสนใจในกิจกรรมไม่ได้เป็นหลักประกันว่าผู้เรียนจะเรียนรู้สาระสำคัญของเนื้อหาเพียงพอที่จะเป็นพื้นฐานในการเรียนรู้สาระใหม่ๆ ดังนั้นผู้สอนจะต้องวิเคราะห์ว่ากิจกรรมหรือโครงการใดที่จะช่วยให้ผู้เรียน ได้ลงมือปฏิบัติและเกิดความรู้ความเข้าใจความคิรวบยอดสำคัญ

3. การจัดบรรยากาศการเรียนรู้ที่เน้นการสร้างประชาคมแห่งการเรียนรู้ โดยเชื่อมโยงการเรียนรู้สู่โลกภายนอกตามสภาพจริง เพื่อสนับสนุนให้ผู้เรียนทำงานร่วมกันเป็นพันธมิตรทางวิชาการ ผู้เรียนจะช่วยกันแก้ไขปัญหา วิเคราะห์ประเด็นเพื่อความกระจ่างและขับเคลื่อนกลุ่มร่วมมือกันแก้ปัญหาสู่เป้าหมายแห่งการเรียนรู้ หากเปรียบเทียบเวลาเรียนที่ใช้ชีวิตในสถานศึกษากับนอกสถานศึกษา พบว่าผู้เรียนจะใช้เวลาร้อยละ 80 ของเวลาทั้งหมดเรียนรู้จากภายนอก ผู้สอนจะต้องไม่มองข้ามและสร้างโอกาสส่งเสริม การเรียนรู้ให้แก่ผู้เรียน

บรรณานุกรม

- วิชัย วงษ์ใหญ่. (2543). **วิสัยทัศน์การศึกษา**. กรุงเทพมหานคร : เอสอาร์พรินติ้ง.
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. (2543). **ปฏิรูปการเรียนรู้ผู้เรียนสำคัญที่สุด**.
กรุงเทพมหานคร : บริษัทพิมพ์ดี.
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. (2545). **พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ
พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2553**. กรุงเทพมหานคร :
พรินทวาทกรฟิเค.
- Ec, Jessica, Agnes Chang and Oon – Seng Tan. (2504). **Thinking about Thinking What
Educators Need to Know**. Singapore: McGraw Hill.
- Gardner, Howard. (1999). **Intelligence Reframed Multiple Intelligence for the 21th Century**.
New York: Member of the Peruses Book Group.